

โครงการวิจัยและพัฒนาระบบพื้นฐานข้อมูลด้านอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพ ของชุมชนบนพื้นที่สูง

โครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งอาหารและยาสมุนไพรของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน (2) ศึกษาวิธีการขยายพันธุ์พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติดูแลรักษาพืชท้องถิ่นหายากหรือใกล้สูญหายจากชุมชน และพืชที่มีศักยภาพ (3) ถ่ายทอดองค์ความรู้การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพและการแลกเปลี่ยนพรรณพืชภายในและภายนอกชุมชน (4) จัดทำระบบฐานข้อมูลด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง สรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน (พื้นที่ใหม่) ได้ข้อมูลองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชเพิ่มเติมใน 4 พื้นที่ (แม่พริก ดอยกลาง ห้วยเสี้ยว แม่สะเรียง) รวม 450 ชนิด โดยมีชนิดพืชที่ชุมชนต้องการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ 73 ชนิด

2. การศึกษาวิธีการขยายพันธุ์พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติดูแลรักษาพืชท้องถิ่นหายากหรือใกล้สูญหายจากชุมชน และพืชที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มปริมาณคืนสู่ธรรมชาติ โดยพืชที่ทำการศึกษา 5 ชนิด ได้แก่ ตีนฮังดอย ปู่เฒ่าทิ้งไม้เท้า ขมิ้นต้น มะแตก และ มะขม

3. การศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น และการเพาะขยายพันธุ์พืช ระหว่างชุมชน 5 แห่ง (วาวิ ปากกล้วย ป่าแบ่ ป่าแดด ศรีบุญเรือง) และภายในชุมชน 3 แห่ง (วาวิ ปากกล้วย โหล่งขอด) รวมทั้งการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชระหว่างชุมชนจำนวน 120 ชนิด

4. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบนพื้นที่สูง นำเข้าข้อมูลพืชท้องถิ่นในระบบฐานข้อมูลด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง จำนวน 500 ชนิด

ผลผลิตที่สำคัญ

1. ข้อมูลองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นใน 4 พื้นที่ (แม่พริก ดอยกลาง ห้วยเสี้ยว แม่สะเรียง) รวม 450 ชนิด โดยมีพืชที่ชุมชนต้องการฟื้นฟูเพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชน 73 ชนิด
2. วิธีการขยายพันธุ์และการปลูกพืชหายากและพืชที่มีศักยภาพ 5 ชนิด ได้แก่ ตีนฮังดอย ปู่เฒ่าทิ้งไม้เท้า ขมิ้นต้น มะแตก และ มะขม
3. เยาวชนและสมาชิกชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น โดยการถ่ายทอดจากผู้รู้สู่เยาวชน การจัดทำแหล่งรวบรวมและจุดเรียนรู้พืชท้องถิ่นในชุมชน และหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่อง พืชท้องถิ่น
4. เกิดการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชภายในชุมชนและระหว่างชุมชน จำนวน 120 ชนิด 8 ชุมชน
5. พืชท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟูเสริมแหล่งอาหารในครัวเรือน 10 ชุมชน 58 ชนิด 5,500 ต้น
6. ระบบฐานข้อมูลด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง 1 ระบบ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของพืชท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการเพาะปลูกในระดับครัวเรือนเพิ่มขึ้น
2. เกษตรกรนำวิธีการเพาะขยายพันธุ์มะแตกและมะขม โดยวิธีการเปลี่ยนยอดไปประยุกต์ใช้กับแปลงของตนเอง สามารถลดระยะเวลาการติดดอกออกผลให้สั้นลง
3. เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและสร้างรายได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ ได้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำมันมะแตกโครงการขยายผลโครงการหลวงห้วยเป้า สมาชิก 14 คน รายได้รวม 61,145 บาท และมีเกษตรกรนำร่องการปลูกมะแตก พื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 164 ต้น เพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

(ก) การสำรวจความหลากหลายของพืชท้องถิ่นร่วมกับชุมชน

(ข) การศึกษาการขยายพันธุ์ต้นฮ้างดอย

(ค) การถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นสู่ชุมชน

(ง) การรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อเป็นแหล่งเชื้อพันธุ์ในท้องถิ่น

ภาพการวิจัยและพัฒนาการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบนพื้นที่สูง